

² ZIVLJENJE IN SVET

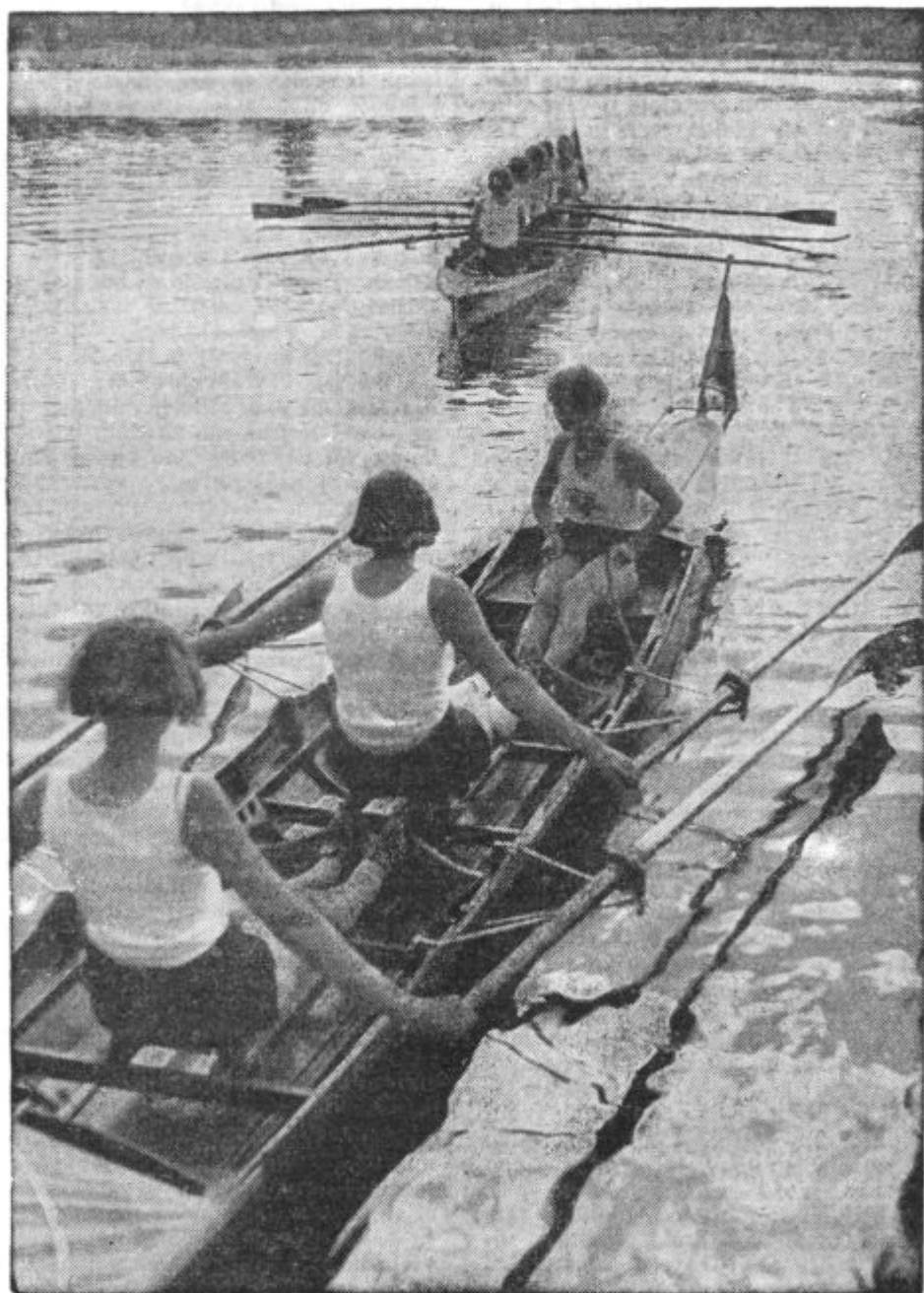
FEDERNA REVIJA

ŠTEV. 22.

KNJIGA 23.

(LETO XII)

V LJUBLJANI, 30. MAJA 1933

VENSLAVEC

VELIKA SKRIVNOST - ALI KAJ VEMO O MOŽGANIH

ČLOVEŠTVO POSTAJA RAZUMNEJŠE — SREDIŠČE INTELIGENCE

Clovek je v razmeroma kratkem času svojega bivanja na zemlji v vedno hitrejšem tempu postal gospodar nad drugimi stvarmi. To njegovo gospodstvo pa bi bilo nemogoče, da ni človek v teku svojega razvoja postajal pametnejši — pametnejši od živali, ki so mu bile za hrano ali so mu postajale nevarne, in slednjič pametnejši od vseh drugih živih bitij sploh. Ta razvoj se je stopnjeval in vodil do zmerom finejše in boljše tvorbe možganov, dokler končno ni bilo ustvarjeno ono naravno čudo, ki sestoji iz okoli 14 milijard stanic, ki tvorijo naše možgane.

Današnji poprečni človek razpolaga že čisto, anatomske z dokaj boljšim miselnim aparatom nego njegovi predniki. Človek se je s svojim kulturnim delom dobesedno sam preoblikoval ter si ustvaril nova središča v skorji svojih velikih možganov. Kulturni razvoj človeštva se vidno zrcali v razvoju velikih možganov. Z gotovostjo se more reči, da se bo razvoj človeških možganov tudi v bodočnosti razvijal. Sicer je postavljena povečanju možganske teže ozka meja v anatomskih razmerah lobanje, toda važnejše od teže je notranja členkovitost možganov in njih raznih delov.

Laik misli ob besedi »možgani« navadno le na tako imenovane »velike možgane«, skrivnostni sedež naših misli in zavestnih občutkov. Veliki možgani so organ, katerega posebni razvoj loči človeka od živali, pa tudi višjega človeka od nižjega. Skoraj v vseh drugih organih, pa tudi v živčnem sistemu, imajo vretenčarji v primeri s človekom precejšnjo podobnost — v velikih možganih pa je velika razlika tako glede velikosti kakor glede razvoja. Veliki možgani pri človeku tehtajo poprečno 1100 do 1200 gramov (celotna možganska teža znaša 1300 do 1400 gramov). V tej razmeroma visoki teži je jasen izraz človeške premoči nad vsemi živimi bitji. Možgani gorile tehtajo n. pr. samo 400 do 500 gramov, torej komaj eno tretjino.

Razen velikih možganov moramo razlikovati med srednjimi, vmesnimi in malimi možgani, v katerih so središča za večino telesnih funkcij.

Skrajna siva plast možganov, skorja velikih možganov, je sedež inteligence. Ljudje in živali, pri katerih je ta skorja bolešno spremenjena, so nasproti vnanjemu svetu docela brez zanimanja in topi, vendar pa lahko dolgo živijo, to se pravi, životarijo, kajti vse čisto telesne funkcije so nemotene. Nasproti temu je danes ugotovljeno, da so vse naše duševne in telesne sposobnosti odvisne od vodstva od določenih mest v možganih ali v hrbtnem mozgu. Skorja velikih možganov torej ni povsod enaka, ampak je najrazličnejše delo možganov v svojih posameznih delih lokalizirano. Tako obstajajo vidno področje, slušno področje, vonjalno področje, središče za uravnavanje toplote in mnogo drugih. Uničenje ali poškodovanje nekkih možganskih okrajev pomeni uničenje tam lokaliziranih sposobnosti. Telo ne more najfinejših živčnih stanic v skorji velikih možganov znova oblikovati, torej tudi ne more zdraviti njih poškodb.

Že od nekdaj so skušali sklepati iz obsega ali iz teže možganov na duševne sposobnosti. Visoko čelo ne pomeni vselej tudi visoko razvite inteligence. Ob primerjavi možganov pomembnih ljudi imata prav obe teoriji. Pesnik Turgenjev je imel zelo velike možgane, največje doslej znane možgane pa je imel neki povprečnež. Mnogi znameniti ljudje so imeli visoko čelo, Byron n. pr. pa je imel izredno majhno glavo in zelo nizko čelo. Možgani genija so torej lahko veliki ali majhni, povprečne teže ali pa tudi zelo težki. Odločilna je v prvi vrsti notranja kakovost sive možganske snovi, oziroma njene ganglijske stanice. Poleg tega soodločata tudi število in oblika zamotov v skorji velikih možganov. Od glodalcev navzdol je namreč skorja popolnoma gladka, pri človeku pa je zelo razčlenjena. Celotna površina »sive skorje« znaša približno 2200 kv. cm pri človeku, pri gorili pa le okoli 540 kv. cm.

Moderna znanost nam je odkrila mnoge skrivnosti o notranjem sestavu možganov in njihovih fizioloških funkcijah. Prav dobro poznamo razne možganske dele, v katerih so nekakšne poveljniške postaje za neskončno mnoga in za neskončno komplicirana dogajanja.

nja, iz katerih obstoji naše življenje. Seveda je tu še marsikaj temnega, toda silno napredujoča znanost, o možganih bo po možnosti osvetlila tudi to. Doslej je še popolnoma nerešeno veliko vprašanje, kakšna je zveza med duševnimi dogajanjem in med onimi v možganih. Vemo, da so vsi zavestni občutki in misli neločljivo v zvezi z velikimi možgani. Vemo, da morejo telesna dogajanja vplivati na duševna in narobe,

sploh nam je že mnogo znano o čisto vnanjih dogajanjih — o bistvu, o notranji zvezi, pa ne vemo skoraj nič. Nekoč so hoteli dokazati, da so naše misli le »možganski izločki«, danes pa smo skromnejši, ker vemo, da ne moremo rešiti skrivnostnih odnosov med možgani in dušo z mehaničnimi razlagami.

Po razpravi dr. H. Wolterecka — j

LEPEGA FANTA NI VEČ...

V OPOMBO DR. IVANA LAHA

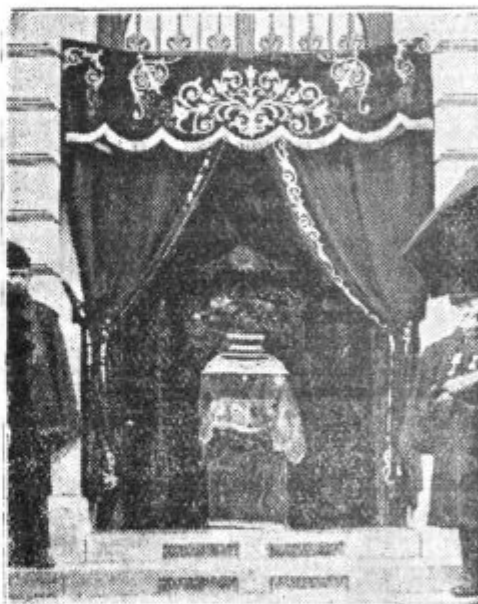
STANO KOSOVEL

S pokojnim dr. Ivanom Lahom sem si dopisoval mnogo prej kakor sem ga osebno spoznal. Bil je eden izmed redkih urednikov, ki je svojim sodelavcem vedno odgovarjal — včasih celo preobširno! Tako sem prišel z njim v korespondenco najprej kot dijak in novinarski vajenec, pozneje kot uredniški sodelavec pri ljubljanskem »Dnevu«.

To je bilo pred svetovno vojno, v dobi, ko je stalo literarno sonce Ivana Cankarja v nadglavišču umetnosti. Ivan Cankar je bil, kakor je povedal dr. Ivan Prijatelj v Govoru o Župančiču (Naši zapiski, 1908), tisti »krasni demon«, ki je opajal mladino, da je šla mimo vseh drugih. Župančič je bil sicer klicar klavirarjev, toda Cankar je imel pred njim prednost, da je že dosegel najvišjo stopnjo svoje umetnosti. K njemu smo zrl vsi kakor k bogu, ki se je posthumno razodel še enkrat v »Podobah iz sanj«.

Dr. Ivan Lah je v tistih časih veljal za pisatelja brez najvišjih umetniških ambicij, za nadaljevalca tradicij ljudskega pripovednika v Jurčičevem duhu. Ta sloves si je bil pridobil z »Uporniki« in z »Vaško kroniko«. Bil je zelo produktiven, toda preveč razcepljen, romantik, zraven tega še nepopoln stilist, skratka vse, samo ne tisto, kar je mlada generacija častila v Cankarju: izključno umetnik. Človek za vsakdanji kruh, ne za luksuz, kakor se je Župančič podobno izrazil ob Krekovi smrti.

Pisal je v vse liste in revije, povsod si srečaval njegovo ime ali vsaj njegov psevdonim. I. E. Rubin, Ivan Ivanovič, itd., je tedaj mrgolelo po slovenskih obzorjih. Pisal je pesmi, povesti, romane, razprave, članke, satirične in politične verzice; prevedel je Havlička-Bo-

Krsta z zemeljskimi ostanki dr. Ivana Laha v veži Narodnega doma

rovskega »Krst sv. Vladimira«, razpravljaj o J. S. Macharju v boju za antiko, prevajal Machov »Maj«, ki ga je tako ljubil, kakor da ga je sam ustvaril in pisal dve knjigi »Brambovcev« s široko fabulo gospoda Muhiča. Dom in svet, Ljubljanski Zvon, Slovan, vsi so bili polni Lahovih prispevkov. Zraven je sodeloval pri »Popotniku«, razpravljaj o pedagoških vprašanjih, pa še učil ruščino, se ukvarjal z lutkovnim odrom in se poizkusil v dramatiki (Noč na Hmeljniku, Pepeluh). Koliko uvodnikov in člankov politično ter narodno-obrambne vsebine je prišlo izpod njegovega peresa, bo pač težko ugotoviti!

In poleg tega je hotel biti vedno povsod navzoč. Najsi je bilo jurjevanje ali CMD skupščina, sokolski zlet ali razstava — povsod si ga videval. Ni čudno, da se spričo tolike ekstenzivnosti ni mogel osredotočiti, zaradi česar je trpela temeljitost in globina njegovega dela. V »Sl. Narodu« je objavil dolgo serijo podlistkov o potovanju v Sofijo, v Ljubljani in Gorici je predaval o Tolstemu, Masaryku in novinarstvu. Ljubil je dolenske griče in zlato Prago, oboževal je

je smel v zadnjem času le po posebnem dovoljenju med ljudi. Hodil je gledat in poslušat, kako drugi živijo in se vesele... Z odpovedjo se je brzdal, da si podaljša to siromašno in bedno telesno življenje, ker je čutil, da mu je duh še boder in živ.

Nekaj tednov pred smrtjo sem ga srečal pred ljubljansko pošto. Trudno se mi je nasmehnil in pozdravila sva se tiho — zadnjič. To je bilo vse. Njegov prsteni obraz je pričal o velikem te-

Zadnja pot dr. Ivana Laha

Moskvo... V svojem romantičnem za-nešenjaštvu in lepih spominih pa se je rad mudil z Marijem in signoro Bianco ob lepem Gardskem jezeru.

Takšno je bilo njegovo življenje: delovni dan od zore do mraka, od nedelje do nedelje, ne pa, kakor delajo drugi, od ponedeljka do sobote. Navzlic temu je bil vedno živahen, mladosten, prekipevajoč, uporno samosvoj. Imel je vedno kakšno koristno idejo. Pisal je hlastno in po večini ni niti več bral svojega rokopisa. Ta metoda je pri njem zbužala vtis površnosti, a bila je samo posledica njegove nemirne narave in temperamenta. Še ni izrekel prve misli, ko se mu je utrnila v možganih nova. In še nekaj vnanjega, kar pa ni bilo pri Lahu nebitveno: bil je lep fant...

Zanimalo ga je življenje, borba, zato je bilo naravnost tragično, kako ga je bolezen v zadnjih letih izmaličila ter ga odtrgala od aktivnosti. On, ki je vedno iskal in ljubil družbo, ki je bil sanjač samo kadar ni imel nikogar poleg sebe,

lesnem trpljenju. Vendar ni nihče mislil na tako hiter odhod. Smrt ga je ugrabila nepričakovano svojcem in narodu.

Zgodaj, mnogo prezgodaj je umrl. Gotovo nam je imel še marsikaj povedati.

Kje je konec tem neprestanim bojem, nakanam in sramotnim prevaram, s katerimi skušajo tujci uničiti ves narod, ker so lačni njegove zemlje?

Narod brez domovine propada, samo misel na domovino ga dviga, da živi višje božje življenje.

Največje dobe v naši zgodovini so one, v katerih smo se v polni meri zavedali svojega poslanstva v jugoslovanstvu, slovanstvu in človečanstvu.

Samo narod, ki pozna svojo zgodovino, more ob vsakem trenutku dati pravi odgovor na vprašanja, ki mu jih zastavlja čas.

Dr. Ivan Lah

NA KRALOVĚ HOLI VATRA HORÍ!

ANDREJ DEBENAK

Vernár, mala vas z značilnimi lesenimi stavbami leži na vhodnem koncu Nizkih Tater in je izborna izhodišče k vstopu na Královú holú. Zanimiva je tudi s folkloristične strani z dobro ohranjenimi narodnimi nošami. Prebivalstvo Vernára, kakor tudi dveh občin južno od Králove holé: Telgárt in Šumiac je grškokatoliške veroizpovedi. Telgárt in Šumiac sta bili izvirno rusinski občini, njeni prebivalci so se sčasoma poslovakili. Rusinska grškokatoliška veroizpoved se je tam še ohranila. Novo izpeljana železnica iz Červené Skaly k Dobšinski jami znatno pomaga k pristopu tega sestava Nizkih Tater, turistom pa je razmeroma malo znan, četudi je silno zanimiv ne le s svojimi prirodnimi krasotami, ampak tudi zaradi posebnosti in pestrosti življenja.

Pred cerkvijo v Vernáru se je pravkar odvila grškokatoliška procesija. Žene v nošah, pretehtano belih, z velikim vozlom vzadaj, možje v prilegajočih nogavicah in širokih, izpodrečanih srajcah. Obrazi so nam od nekoč znani! Nenadejano se spomnimo na Bottove verze: »Na Králově holi vatra horí!« Ali ni tukaj Jánošíkov kraj? Tu na Královú holu je nekoč utekel razbojnik-junak, ki je s svojo navado vračal za nasilje zakriviljeno njegovemu rodu. Gosposka

mu je ubila očeta, ker ji ni šel na tlako na dan ženinine smrti. A sin študent je zato tu odplačaval pravičnost, za katero se je zdelo, da jo je svet pozabil.

Povest pravi preprosto: bogatim je jemal, a siromašnim dajal. In neranljiv je bil, ker mu je dobra vila dala pas in v njega zaklenila njegovo moč. Vendar pri vsem tem so ga sodili in obsodili. Razveljavili so njegovo silo z enakim pasom mož proti možu. Izdal ga je prijatelj »gorski fant« Gajdošík. Jánošíka so obesili za rebro na vislice, toda zato, ker ga je lipovsko sodišče usmrtilo brez razsodbe, je moralo dolgo in dolgo plačevati globo v državno blagajno. Jánošíka so imeli premnogi ljudje radi in cesar se je bal odreči mu milost. Prišla je prepozno. Danes je v Janušiku utelešen junak, slovaška upornost, kljubest, danes je zgled narodne poštenosti, neboječnosti in pravičnosti. Ljudstvo si je v teh krajih ohranilo mnogo Jánošíkovih lastnosti. Vzdržno delajo na gradnji nove železnice, prepevajo si k temu in po delu posedaajo k potoku, se pokrepčajo in razgovorijo. Ne tožijo o slabih časih, dajejo takoj recept za odstranjenje krize. Zelo čiste žene nosijo tam možem obele tudi s pesmijo na ustih. O čem pojejo? O Jánošíku. In po večerih, ko topla peč izvabi pogovor, se iznova ravno tako razžarijo oči pripove-

NA TELOVO (gornická župa)

dovalca in poslušalca. Tu se z Janošikom rodi, živi in umira.

Prispeli smo k cilju svoje poti. Skozi kakor park urejene šume stopamo proti vhodu v jamo. Je manj bahav kakor vhod v Demänove. Na lesenem, zapuščenem paviljonu so milijoni siljenih začetnic ljudi. Na desno, kjer se že začinja šklepetati z zobmi, zevajo za plotom vrata, vsa z ivjem posrebrena. Zavijemo se še skrbneje kakor pred Demänovsko, ko zagledamo obrekovani vodnikov kožuh in se spomnimo na minule izkušnje. Z mislijo na Danteja in šepetajoč: »naj ima up, kogar noga sem potisne« — vstopimo. Mraz je. Toda je to tako krasno! Zemlja, stene, strop, vse je iz čistega ledu. Veličastni, nenavadni slapi in vaze v 120 m dolgi dvorani, osvetljeni z raznobarvnimi reflektorji nas navajajo v navdušenje. S stropa se pretaka ogromna zavesa, tu zopet v največji dvorani mami prirodno drsališče. Vodnik razlaga, kako so madžarski geologi zanikali, da je tudi strop iz ledu in kako so se končno prepričali. Pokaže nam okroglo jamo stožčaste oblike. Na prvi pogled je umetna! On tega ne taji! Kajpada, enkrat so tu namestili svetilko in po letih je s toploto izjedla somerno zvonasto jamo, katera nas je sprejela vseh 46 izletnikov vase. Za Dobšino, kakor je sedaj znano, so še druge jame, ki pa ne bodo nikdar pristopne. Zrak v njih je dosti toplejši. Če bi bila ta spojena z drugim ledenim kraljestvom, bi se raztalila.

Z največjim, pravičnim dojemom tu vplivajo na gledalca srebrne iglice iz ivja, ki ponekod pokrivajo strop, stene, tla in vse ledene tvore. So ponekod kakor perje. Tudi po čarovniku se oziramo, ki ima iz tega ivja stkan pas, snežnobelo brado in ki je sem v podzemlje začaral za trenutek današnji sončni dan.

»Čudovita pod Tatrima dremlje pokrajina« pravi Antonín Sova. Vzamemo jo v pogled, ko stopamo od postaje Štrba navzgor k Štrbskemu plesu. Stegnjeni travnati pašniki najprej tu in tam z gošami opleteni, pa porastli s pritlikovjem, se raztezajo daleč v dolino in daleč navzgor. Potoki hitijo po tratih iz šum kakor mlečne niti. Imajo ledeno vodo. Salašev je kakor bi jih nasejal, še več je senjakov, ki so popolnoma podobni tistim v Avstriji in na Šumavi. So na visokih nogah z malimi okenci zgoraj. Ovce in krave igrajo na svoje zvonce, pastirji si docela biblijski priigravajo na žveglje.

STAREC (zvolenská župa)

Dospemo do prve kolibe — salaša; pokrit je z deskami, nekateri s škodlami. Se skozi ograjek, v katerega naženejo ovce čez noč ali kadar jih hočejo podojiti in že stojimo na pragu. V srednjem delu plapola pod velikim kotlom ogenj, v njem bača kuha mleko in sirotko. Vljudno nas sprejme, takoj skoči v zadnji pregrajeni del salaša, kjer hrani zaloge precedenega mleka in izdelanega sira. Prinese kislega mleka, ali nam je služilo. Bača pa, komaj da se krhko nasmee, naš tek mu greje srce.

Že od zgodnje pomladi sem tu. Ko je trava na hali pognala, je oživila tudi naša vasica. Vsi imejtelji dajo ovce v eno čredo, čuva jo bača. Letos so mene izvolili za njega. Za pomagачe sem si izbral valahe (pastirje) in honce (poganjače). Ostanem vedno v salašu, izdelujem sir in sirotko, pasejo pa valaši, ki tudi doijo dojnice, katere honci priženejo in privabijo. Vsakemu imejtelju ovc dodelim odgovarjajočo količino sira, preostanek pa prodam. To je moje plačilo za pomudek in delo. Sira in sirotke pa si vzamem, kolikor ga potrebujem zase in za preživljanje družine. Zemlja nam ne daje zadostno živeža, zato pač izkoristimo vsak šop trave, ki ga moremo najti tu v gorah. Letos še letos, vreme nas ne mudi in če bo tako, se bomo še le oktobra vrnili v vas. Takrat

pridite, bodele videli, kako bo veselo in glasno!

Srečamo tudi celotno pastirsko odpravo: vodi jo bača na konju. Za njim stopajo najstarejši, valaši, nato šele čreda, priganjajo jo hanci s psi. Čisto zadaj odskakuje po kamenju voz, natovorjen s spremo. Na prednjem koncu voza se ziblje veliki kotel, poleg njega več dojač, posoda različne velikosti za vodo, mleko in sirotko, zaloga soli za ovce,

nekaj desk in druge potrebne ropotije. Cesta jim hitro izmika ob veselih zvokih žvegelj in zvoncev, ki jih nosijo ovce okrog vratu. Popasli so pašnike okrog salaša in zdaj tiho hiti bača s svojo čredo drugim v gore na novo pašo.

Dzini, dzini, dzini, dzini...

Naprej smo stopali po travnatih brežini, nato smo sledili žični vzpenjači in prestavljali noge naravnost med progo od praga na prag.

SREČANJE S SMRTJO

DR. IVO ŠORLI

Druga povest

Ne vem, spoštovana gospodična, ali me boste k »tekmi« sploh pripustili. Takrat je namreč »vladala« popolna tema, če pa gledaš »smrti v oči«, se najbrže mora vsaj nekoliko svetlikati?

Moja povest bo v ostalem kratka. Sestali smo se že ponoči v gostilni na sredi poti ob deroči vodi prijatelji z dveh sosednih krajev — celo meni na čast, ki sem bil par dni prej došel v eno teh vasi. Oni so že čakali na nas. Po veselem pozdravu smo zasedli ves prostor v precej veliki dvorani ter tam prepevali in pili.

Moralo je biti okrog enajstih, ko sem začutil potrebo, da stopim iz tega dima nekoliko na zrak. Zdelo se mi je, da so vrata na cesto na levi strani večje, a sem jih našel zaprta. Ker to po gostilnah ni navada, sem si rekel, da sem se pač zmotil. Res sem potem lahko odprl na nasprotno plat; in ker mi je takoj hladno dahnilo v obraz, nisem dvomil, da sem zadel pravo. Pred vhom sem prej opazil verando, in če bi se mi bila temina zdela vendar preveč huda, sem si to razlagal odtod. Sicer pa se je bilo nebo že med potjo popolnoma pooblačilo in nas je celo malo skrbelo, ali nas domov grede ne bo dež lovil.

Tu mi nenadoma zmanjka pod nogami tal — prav v zadnjem hipu sem se bil ujel za pod sedaj nad seboj, noge pa so mi bingljale po praznini, iz katere je divje bobnelo in mokro pršelo. Takoj sem si bil na jasnem, kako je z menoj.

Zal se nikoli nisem toliko bavil s telovadbo, da bi se bil upal rešiti z nategom samih rok. Prav zato so toliko

bolj hlastno iskale opore moje noge. Da, celo še niže sem z njimi iskal in nenadoma res s stranico enega stopala zadel ob nekaj trdega. Moram pa reči, da pri tem nisem čutil prav nič posebnega. In že celo ne, da bi me bil spreletaval kak »smrtni strah«. Mogoče slutnje res nekaj pomenijo (in pozneje celo, če jih ni bilo). Ko sem nekoč v težki bolezni slišal zdravnika mojo teto šepetaje pripravljati na najhujše, sem ji jaz — povedal, naj go spodu ne verjame. Ker sem takrat »vedel«! Mogoče pa, da se bati zdaj tudi »utegnil« nisem. Šlo je za to, da se rešim, in v ta namen je treba vse hladne preudarnosti.

V hipu sem torej stal na tistem, kar sem bil z nogo dosegel. Vendar samo z levo — saj je bilo za enkrat dovolj; rokam že ni bilo treba več držati vse moje teže in so se tudi lahko bolje oprijele.

Toda glej: ali se ni tudi druga, še ne »zaposlena« noga nečesa dotaknila? Če bo držalo še to, potem smo za nekaj časa kar dobri: pogrešijo me in me pridejo iskat.

Ampak to je, da tisto, kar sem bil zdaj tam spodaj ujel — ni držalo! Naenkrat mi začne pod stopalom — drseti. V istem trenutku v globini vodovje od besnega šuma naravnost zarjove in — že se premakne tudi opora moje leve noge. Spet mi je vse jasno: v hiši je ali mlin ali žaga — z desno nogo sem bil stopil na jermene in sprožil kolo z vso to peklensko napravo vred, da zdaj »kakor sam satan« grmi in pretresa vso zgradbo.

Tu seveda ni rešitve več: obe nogi moram odvdigniti in moje ubogo življenje res »visi« samo še na mojih ubogih, krčevito vztrajajočih prstih. V en-

dar pa sem »našel« tudi tam spodaj nekako »metodo«: naj se kolo obrača še tako hitro, vsak hip se ga za bežen hipec z obema nogama lahko dotaknem in v zvezi s svojima rokama za ta drobec časa »stojim«. Toda seve, to je gotovo, da se tisto, kar si me je bilo izbralo za svoj plen, na ta otročji način dolgo ne bo dalo »varati«. Tu, moram že priznati, me je vendar streslo nekaj groze. Kajti, da bi bil celo dober plavač — a jaz še slab nisem bil — tu spodaj v tem vretju izgubljen, o tem pač nisem smel dvomiti. Navzlic vsemu pa sem tudi takrat nekako »vedel«, da me v tem žrelu še ne čaka smrt. Samo »dolgo« ne bom mogel več vzdržati, sem čutil v svojih prstih, a jaz in ti prsti smo bili v tem hipu nekaj čudno ločenega in »vsak zase«.

No, mlinarji, tudi če so hkrati gostilničarji, imajo tanka ušesa: zbude se baje celo, če se kolo ustavi. Koliko prej se bodo, če se zdere! In moj, hvala Bogu, niti spal ni. Ter je — vsaj tako je potem trdil — v trenutku vse razumel.

Ko sem se — še poleg zdaj zaprte »žlemphe« ležeč (toliko me je bilo vendar »zamrviло«) — spet zavedel, sem ga slišal strašno kričati nad hlapcem, ki je bil pozabil zapreti ta vrata.

Gospodična! Mogoče bo Vam moja historija premalo »grozotna«. Morebiti bi bil bolje napravil, da sem s kolikor le mogočimi pošastnimi črtami poskusil naslikati tiste svoje trenutke. No, nisem mogel drugače in sem povedal resnico. Saj znabiti tudi, da je bilo v resnici bolj hudo.

Tretja povest

Jaz sem iz dežele, kjer smo se v armado sami javljali. In priglasil sem se takrat, ko še ni bilo treba. To se pravi takrat, ko še nihče ni mogel slutiti, da te bo vse zaničevalo, ako — telesno sposoben — ne storiš tega, kar so vsi rojaki imeli za dolžnost.

Prepričan sem bil, kakor skoraj vsi mladi ljudje okrog mene, da gre za svobodo vsega človeštva proti barbarstvu.

Toda ko sem imel za seboj že nekaj mesecev mesnice, se mi klanje ni samo do konca zagabilo, temveč sem tudi spoznal, da z zlom ne moreš doseči dobrega.

Povrh tega so nas vodili prav taki idiotje, kakor naše »sovražnike«. Če je četa sestavljena iz samih ljudi, ki so celo prostovoljno ponudili najvišje,

kar človek ima: svoje zdravje in celo življenje, potem je menda vseeno, ali višjega, ki si ga srečal na ulici, prezreš ali pa ga »predpisno« pozdraviš. Jaz sem nekoč enostavno zato, ker sem se bil slučajno zagledal za lepo Francozinjo, dobil mesec dni zapora.

Samo še tega mi je manjkalo! Kakor sem bil od svoje volje pristopil, tako sem sedaj odstopil. Vrgel sem puško v kot in odšel. Ulovili so me, in ker sem jim povedal svoje mnenje, pa mi je prav tako brez poklonov oziroma celo s puškami v rokah pritrdilo še deset tovarišev, so nas vse skupaj obsodili na smrt.

Konca smo čakali v eni sami sobi pritlične zgradbe tik za tri metre visokim obzidjem sredi mesta.

Toda preden so nas pozaprl, smo se bili zvezali z močno podtalno družbo, ki je imela svoje zastopnike kratkoma povsod. Tudi med našimi pazniki sem jim povedal svoje mnenje, pa mi zadostovalo, da si na poseben način tlesknil z jezikom. Tiho sem naročil vodilnemu možu, naj od zunaj skozi zid napeljejo vžigalno vrstico do stene, določene za naše morišče, da tisto jutro, takoj po nastopu, vse skupaj z nami vred zleti v zrak. Moji tovariši ne smejo niti zaslutiti: tako jim prihranimo muke zadnje ogabne ceremonije, sebi sramoto, da bi kdo zadnji hip klonil, organizaciji pa nepopravno škodo, če bi jo za ceno lastne rešitve kateri celo izdal.

Gospodična! Vem: čakanje usmrtitve na sebi še ni »gledanje smrti v oči«. To sem najbolje videl tisto jutro na svojih tovariših: v vsakem nesrečniku še živi iskrica nade, da se bo zgodil čudež, pa naj pride od Boga ali ljudi. Toda če tvoj že nadnaravno napeti sluh sredi trenutne grobne tišine nenadoma zazna tam od obzidja nekod vsem drugim neslišno rahlo prasketanje, potem veš, da se neizprosno bliža konec, in si pač doživel tisto najvišje in poslednje, kar imate. Vi v mislih.

Pa se je vendar res dogodil čudež: ko sem se že pripravljal, da se tem hudičem še enkrat zadnjič zakrohočem v obraz, je ne na ti, temveč na nasprotni strani nenadoma strahovito zagrmelo, »izvršilna komisija« je izginila pod kupom razvalin, nam pa se je odprla široka pot čez ruševine obzidja, pred katerim so nas že čakali brzi vozovi in nas spravili na varno.

BIRMANEC IZ UMOBOLNICE

DR. FR. GOESTL

Skolikim veseljem pričakujejo otroci dne, ko jih popelje boter ali botrica k birmi — ne toliko iz pobožnosti kolikor zaradi lepih daril, katerih se neadejajo ob tej priliki. Najbrž je zaradi tega tudi neki 16 letni pacient-božjastnik, ki je bil na psihiatriški kliniki, kjer sem služboval kot zdravnik, obžaloval, da še ni bil pri birmi. Ponovno mi je o tem govoril že več mesecev pred binkošti. Sklenil sem, da bom skušal ustreči njegovi želji. Omenil sem to nekoč profesorju Wagner-Jauregg, ki je odobril moj namen. Posetil sem nato zavodovega duhovnika, visoko izobraženega moža ter ga naprosil pomoči. Rad mi je obljubil, da pripravi z verskim poukom bolnika ter pridobi privoljenje višje cerkvene oblasti. Treba mi je bilo še poskrbeti za botra, za katerega sem si želel vplivnega in premožnega moža, ki bi lahko birmancu v slučaju potrebe pomagal v življenjskih prilikah. Ker so aristokrati v takih slučajih radi pomagali, bi bil tak boter pač najprimernejši. Sam niseh imel z njimi znanstva, spomnil sem se pa, da moji sestri mnogo občujeta z nekima pobožnima groficama v Ljubljani. Pisal sem jima, naj ju naprosita, da me priporočita kakemu znanemu dunajskemu plemiču, ki bi hotel storiti to dobro delo. Res sem dobil poročilo, da je neki stari knez, sorodnik ljubljanskih grofic, pripravljen za to.

Oblekel sem se v črno ter se podal nekega popoldne na Graben, v IV. nadstropje hiše, kjer je stanoval dotični knez. Sprejel me je nadut služabnik, ki me je prav osorno vprašal, česa želim. »Govoriti želim s presvetlim knezom.« »Kaj hočete od njega?« »To bom že njemu samemu povedal.« »Jaz ne morem vsakega pustiti k njemu.« »Tudi ni treba. Vam bom že dal posetnico, da me javite.« Nato mi je milostno rekel, naj pridem čez eno uro.

Knez, star, suhljat, slaboten mož, me je prijazno sprejel in omenil, da mu je že sorodnica pisala in da rad sodeluje pri blagem dejanju, vendar pa ne more prevzeti nikakršnih obveznosti za bodočnost. No, stari lisjak je zavohal moj namen, sem si mislil in zatrdil, da je to samo ob sebi umevno. Naprosil sem ga za botrstvo le zato, ker dobro poznam blaga čustva plemičev. Pogovarjala sva se o marsičem. Opomnil je, da me hoče predstaviti svoji nevesti, s katero se bo v par dneh poročil. Zaklical je v sosednjo sobo. Prišla je prav tako stara, suha ženska, kateri sem ponižno poljubil koščeno roko. Kaj vse stori in v kako kislo jabolko vgrizne človek, če je treba storiti dobro delo!

Knez me je nato spremil v prednjo sobo in se ljubeznivo poslovil. Poprej tako oblastni strežnik se je zdaj globoko klanjal.

Knez me je naprosil, naj kot njegov na-

mestnik povedem pacienta k birmi in mi obljubil, da mu bo poslal darilo. Na binkoštni praznik sem res spremil bolnika v cerkev sv. Štefana k veliki maši, v kateri je bila birma, in potem nazaj v zavod. Popoldne sem mu hotel napraviti vesel dan v Pratu. Odpeljala sva se tja s tramvajem, ondi južinala, alkohola seveda že zaradi bolezni (božjasti) ne bi smel užiti, pač pa si je lahko privoščil raznih drugih dobrot. Nato se je razveseljeval na vrtiljakih, obiskal panorame, posetil »komedije« — slednjič sva se odpočila pri godbi in se na večer vrnila v mesto.

Drugi dan me je presenetilo poročilo v nekem dunajskem časniku. Orientalška fantazija je seveda vse pretirala. Popisano je bilo, kako je »Dr. Krainer« (v zavodu so me kot Slovenca imenovali »der Krainer Doktor«, kar je poročevalec smatral za lastno ime) z izvoščkom peljal birmanca v cerkev in v Prater ter mu izročil darilo — zlato uro z verižico. Zlasti zadnje mi je bilo zelo neljubo, ker bi mogel boter smatrati to za nekak migljaj.

Minulo je par mesecev. Meně so poslali v Klosterneuburg, plemiški boster pa je bil na ženitovanjskem potovanju in se je že vrnil na Dunaj, obljubljenega birmanskega darila pa le ni bilo. Morda je že pozabil na to. Z ozirom na omenjeno časniško vest mi je bilo neljubo, kajti bolniki so nezaupljivi in morda bi utegnili moj birmanec celo misliti, da sem ga jaz oškodoval. Omenil sem to v nekem pismu svojim domačim, kajti ne bilo bi mi v posebno veselje, da bi jaz, ki sem itak imel s stvarjo precej stroškov, slednjič še sam kupil darilo. Ne vem, ali je prišlo to botru na uho, ali se je sam spomnil, dobil sem, sicer ne zlato, pač pa lepo srebrno uro, težko srebrno verižico ter pismo, naj to birmansko darilo izročim birmancu v dunajskem zavodu, obenem se je opravičil zaradi zamude. Seveda sem se pismeno zahvalil. Pri prvem obisku na Dunaju sem izročil v bolnikovi navzočnosti profesorju v depozit to darilo, ki ga je bolnik pri poznejši odpustitvi prevzel, kajti v zavodu niso smeli imeti ur pri sebi. Veselje in zadovoljstvo birmanca je bilo veliko. Tako sem pripomogel k izpolnitvi njegove želje in obenem k lepemu darilu.

Ta dogodek je seveda pri bolnikih zelo povečal mojo priljubljenost tako na dunajski kliniki kakor v zavodu v Klosterneuburgu (kamor so bili premeščeni mnogi bolniki z Dunaja) ter v mnogem oziru olajševal moje občevanje z njimi.

CAMPO FIORITO — PISANO POLJE

Izbral dr. Anton Kacin, Trieste

Ondaj se nekdo sprožil vprašanje samozaloznikov med Slovenci. V pol ure sva jih s tov. R. nabrala preko sto, nisva pa vedela za gorenjo zbirko črtic in pesmi, mišljeno kot dodatek »Vajam za slovensko slovnico Iv. Trinkač«. V LZ sem svoj čas poročal o sličnem priročniku, ki ga je oskrbel v Gorizi dr. Andrej Budal. Za preteklo Veliko noč pa mi je navedeni profesor zasebne slovenske gimnazije v Gorici poklonil pričajučo knjižico, ki na 194 str. prinaša nad 30 domačih leposlovcev, nekaj narodnega blaga in snopce prevodov iz svetovnih književnosti: Papini, Pellico, Dante, Tommaseo, Baumbach, Neruda, Kollár, Čelakovský, Kugy, Nansen.

Izbiru sestavkov za katere se je odločil dr. K. — med vojno moj odlični učenec idrijske realke — pač ni kaj prirekat. Morda ga je vodila misel da bo ta srednješolski učbenik po večini služil bodočim bogoslovcem. Ustavim pa se za trenutek ob Opombah Nekim češkimi imenom se je izgubil znak za dolžino samoglasnika. Pišimo: suhota (poslopje), merjasec, neki grm (blagoljnost in po Koštiču pravilnejše), Vajgac (čemu W pri sovjetskem otoku?), Jeannette, za nečke porečem: podolgovata plitva lesena poseoda (oznaka »nekakšnat pač ne pove kdo ve koliko). Ker je večinoma krstno ime pred priimkom, naj bo še: Torquato Tasso in Dragotin Kette. Švalbard je od 1925. skupni naziv za vse norveške otoke v Sev. morju: Spitsbergi (Grumanti), Medvedji otrov, Jan Mayen, itd. Švaje je germanški izraz za Švico, ne za prebivalca. Netosklon je izposojenka iz ruščine. Jenkov glagol odvajati je narečna oblika za Pletersnikovo: udelavati. Togoten otrok udeluje = kriči, vrešči, tepta, maha okoli sebe. V Valjavčevem šestomeru: Drugi, ki krasi jih sklen globokejšega vida.

Tolmači Grafenauer v čitanki za V. razr. sklen = vez ali združitev. Idrijski rojak razlaga bolj sklen = steklo (posamostaljen pridevnik, sklen je skručen iz: staklen, prim. tolminsko: sklenica, sklenika, srh, sklenica = čaša, eklo, caklo = staklo, češko sklo).

Ako izide II. izdaja, pisec utegne porabiti glede »netekas Keleminovo opazko iz uvoda v Bajke 1930. Kaj pa kurent, je li iz Quaranta ali pa po Štreklju Current? Ob Marku Polu naj omenim da je letnica smrti 1324 v Herderjevem Lexikonu 1935, kakor v zagrebški Minervi 1936. Pri roki pa nimam najnovejšega vira: Antonio Anlante »Vie et Aventures de M. P.« 1937. V Nar. Enc. SHS je ta potovalec označen kot »korčulanec«. List Katol. Misijoni 1923/24 (s. 139) izreka možnost, da so mu bili starši Slovenci oziroma poslovenjeni Čehi. A. Debeljak

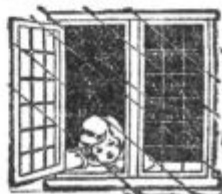
MICUN M. PAVIČEVIĆ, DA SE ZNA (Zagreb, 1938)

Brošura 63 strani prinaša celo vrsto poročil, predvsem ugodna, ki so jih po evropskem tisku objavili različni kritiki o naslovnikovih delih, osobito narodopisnih snopišč. Niz otvarja Roda Roda, ki meni, da je bil za ta posel potreben »človek prastare viteške kulture, najfinejšega okusa in lastne pesniške nadarjenosti, popolni mož in celi pesnik«. Izredno zanimivo je pregledovati pohvalne izjave najozžjih — črnogorskih — rojakov, saj vemo, da šteje zbiralec v kršni svoji domovini tudi precej nasprotnikov. Nedavno sem imel v Ljubljani priliko govoriti z dvema, ki nočeta priznati cene Micunovi veliki zakladnici. Ustavil sem se pri obširni oceni, ki jo je v praški »Slaviji« priobčil vseučiliški prof. M. Murko o »Narodnih pikanterijah«. Zlasti priznava vrednost slovenskim slovarjem seksualnih označnic, katere mu je poslal strokovnjak Mezigo (kaj pomeni to ime, ti razodene vsak francoski Dictionnaire d'Argot, n. pr. Timmermansov, Pariz, 1903). Na str. 27. popravi Župančič v Župančič, A. D.

Uredništvo se preloži:

ZDRAVNIŠKI VESTNIK, leto X, št. 3, priobčuje na uvodnem mestu razpravo dr. Slavka Preveca »Nekaj novih naziranj o ošesni tuberkulozi«. Avtor prihaja do sklepa, da je natančna diagnoza tuberkuloznih očnih obolenj v zvezi zadanemu napredku medicine še vedno težka. Doc. dr. Ivan Matko razpravlja o »Patagoniji in terapije oligurije« (bolezenski pojav, ki ga povzroči mehanične ovire pri izločevanju seča). Razprava se bo nadaljevala. Lekarnar R. Damaška poroča o »Prednostih magistralnega ordiniranja zdravil«. Sestavek bo nedvomno vzbudil zanimanje med zdravniki. Dr. R. Neubauer je prispeval informativni članek ob priliki 15letnice zdravilišča ruskega ročnega križa na Vurbergu. Nadaljuje se prispevek arh. Iv. Zupana o »Domu zdravnikov«. V rubriki »Stanovski vestnik« objavlja dr. Zv. Sustarič kritične opazke ak osnutku nove zdrav. uredbe in pravi, da bo s to uredbo prav gotovo padel nivo našega zdravništva in s tem tudi zdravstveno stanje našega naroda. Slede običajne rubrike, zanimive drobne novice in pa to pot posebno važna ter aktualna rubrika »Iz uredništva«, kjer poroča urednik, šef-primarij dr. R. Neubauer, da se je sestavil uredniški odbor kot nov važen kamen k izpolnitvi »Zdravniškega vestnika«. Obenem pa objavlja z ozirom na snovanje svojega lastnega zdravniškega lista s strani skupine zdravnikov ljubljanske bolnice poziv vsem slovenskim zdravniškim društvom, naj do 30. sept. t. l. izvolijo urednika, ki bo prevzel z uredništvom in upravo »Zdravniškega vestnika« tudi vsa gmotno in moralno odgovornost. »Zdravniški vestnik« se naroča pri upravi na Golniku in stane celoletno za nemedicince din 90.

ILLUSTRIRTE ZEITUNG LEIPZIG št. 4861 in 4862. Prva številka vsebuje v bogato ilustriranim članku morje kot vir državne moči. Zanimivo je poročilo v slikah o največjem jeznu na zemlji v strugi reke Kolumbija. — Druga številka je posvečena večinoma Hitlerjevemu obisku v Rimu. Nadalje je zanimiv prispevek o bolgarski vojski. Obe številki vsebujeta običajne rubrike o aktualnih dogodkih v politiki, kulturi itd. z novodobnega nemškega staljšca. List se naroča pri založbi J. J. Weber v Lipskem.

Štial sem o ljudeh, ki sklepajo s svojimi besedami.

Paul Morand

HAN RYNER — LAŽNI VIKING

Ta psevdonim spominja Hugojevega »islandskega Hanca«, toda ondani umrli pisec se je rodil v srbskem mestu Nemours v Alžiru. Prav za prav mu je bilo ime Henri Ner, po naše Hinko Crnić. Vsi življenjepisi — toh pa ni malo — ga štejeje za potomca severnjaških Vikingov. On sam si je prisvojil ta rodovnik na koncu svoje povesti Psihodorova potovanja (Voyages de Psychodore). Gola bajka! Han Ryner, tako se je podpisaval kot romancier, ima katalonske starše: očetov dom je Nillas, materin pa Thuir, sredi francoske Katalonije. Kakor daleč je mogel zasledovati svoje prednike, so vsi Katalonci. Hudomušno se je smejal v svojo naršeno brato tem skandinavskim pravljicam, katere so mu pridobile nekaj prijateljev med pariškimi »northmen« ali severnjaki.

V književnost je Han Ryner zatredel skozi univerzo. Oстал je pa ves čas miroljuben anarhist, akopprav ni prikrival svojih nazorov in je podpisoval skrajno levičarske proglase. Predvsem je vrhovno zaničeval ljudi, katerim knjiga ali potiskan papir ni bil edini smoter življenja. Drugega malika ni poznal. Rad je govorančil, to pa s takim glasom, da je zadovoljil še glušce ali trdošuce. Na sličnem debatnem večeru v društvu Club du faubourg sem ga poslušal po vojni v Parizu. Do 1. 1912. je bilo njegovo delo zapredeno v molk: kakor da se je vse zarotilo zoper njega. Debele knjige, romani, modroslovne povesti, zgodovinske razprave, vse to ni zbudilo nikakega odmeva. Nato pa si je vsučiliška mladina v glavo vtepla, da ga je »proglasila za kneza pripovednikov (prince des conteurs). Bile so to epske volitve: Han Ryner je gromko posekal ljubeznivega novelista, lani preminulega H. Duvernoisa (Schuhmacherja). Kmalu se je oživotvorilo društvo Société des amis d'Han Ryner, ki je izdajalo list in obstalo še preko vojne. Gmotni položaj vrlega filozofa se zato ni prav nič poboljšal. Na srečo je imel svojo pokojnino kot ponavljajč (répétiteur). To mu je zadoščalo.

A. D.

IME »JUGOSLAVJANI« PROTI IMENU »ILIRI«

Ko je dr. Ljudevit Gaj l. 1836. izbral tedaj posebno od dalmatinskih Hrvatov v književnosti zelo rabljeno ime »Iliri« kot skupno ime za Slovence, Hrvate, Srbe in Bolgare, je l. 1839. objavil v »Serbskem narodnem listu«, tedaj v Pešti izhajajočem, Fedor Pavlovič članek »Ime roda«, v katerem se ostro izreka proti imenu »Iliri« ter namesto njega predlaga ime »Jugoslavjani«.

Ako iščemo vzrok, zakaj je Pavlovič proti imenu »Iliri«, potem ga najdemo v zgodovini Srbov, ki so se naselili za turških vojn na ozemlju Ogrske in Hrvatske. Habsburgi so Srbe potrebovali v vojnah proti Turkom in so njim zato dali razne privilegije, toda pri tem niso mislili na obnovo

srbske države, nego na aneksijo ozemlja, naseljenega po krščanskem prebivalstvu. To je razvidno iz tega, da je bil srbski vojvoda Jurij Branković osumljen, češ da hoče obnoviti srbsko državo, ter je bil l. 1689. ujet. Habsburgi so postali zaradi tega oprezní in so pazili na Srbe. Ker ime »Srbi« spominja na slavno srbsko preteklost in na samostojno srbsko državo, zato so narodno ime »Srbi« zamenjali za ime naslovanskega naroda »Iliri«, da se na tak način izbriše iz spomina srbskega naroda, da so Srbi bili svobodni narod in da so imeli svojo samostojno srbsko državo. Srbe so začeli nazivati »Ilirci«, »populus Illyricus«, pogajali so se o ilirskih privilegijih, bila je ilirska dvorna komisija (Illyrische Hofcommission) od 1745—1747, bila je ilirska dvorna deputacija (Illyrische Hofdeputation) od 1747—1777 in končno ilirska dvorna kancelarija (Illyrische Hofkanzlei) od 1791—1792. Iz navedenega je videti, da so Habsburgi imeli v evidenci svoje Srbe pod imenom, »Iliri«.

To seveda ni moglo ugajati Srbom, katere so njihove krasne srbske narodne pesmi spominjale na srbsko slavo, ko so Srbi živeli v svoji neodvisni srbski državi. Srbi so sovražili ime »Iliri«, ker nikoli niso vstopili pod tem imenom v historijo in s katerim imenom so Habsburgi hoteli prikriti njihovo pravo ime »Srbi« in ga tako izbrisati iz zgodovine. To je pravi vzrok, zakaj se Pavlovič tako brani imena »Iliri«. (Dr. I. H. Schwicker, Politische Geschichte der Serben in Ungarn. Budapest 1880).

Srb Fedor Pavlovič je predlagal l. 1839. na mesto imena »Iliri« ime Jugoslavjani, Srba Ljubomir Kovačević in Ljubomir Jovanović pa sta l. 1893. ugotovila: »Ime, kojim so se južnoslovanski doseljenici na Balkanu zvali, bilo je Slovenin u jedini a Slovenij u množini. Jezik svoj nazivali su slovenski. (Istorija srpskoga naroda. U Beogradu. 1893. Sv. I. str. 81.).

Dr. F. Herić

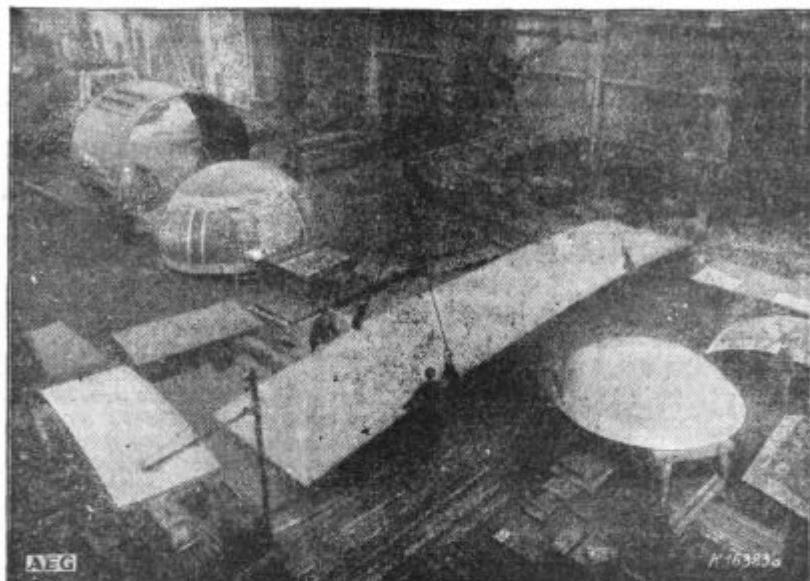

TEHNIČNI OBZORNIK

DELO ORJAKOV

Večina novejših elektrarn s turbogeneratorji je opremljena s kotli za zbiranje pare. Ker dosega uporaba električnega toka

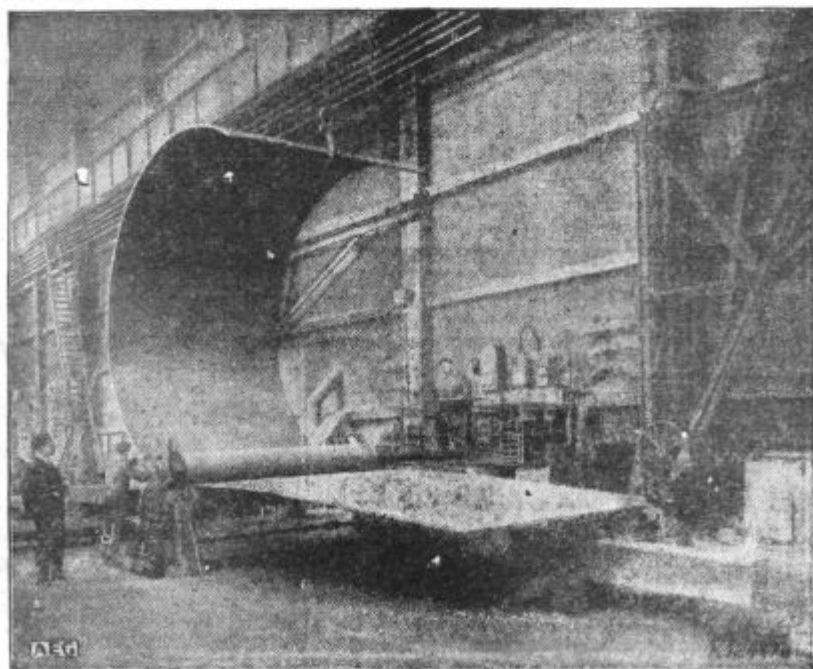
največje potrebe priskočiti na pomoč. Zbiralec ali akumulator pare je iznašel švedski inženir Ruths, ki je hkrati dokazal, da se z njim vidno zveča gospodarnost elektrarne, ker se z uvedbo zbiralcev kotlov za proizvodnjo stalno potrebne pare zelo zmanjša.

SL 1.

dnevno le nekajkrat maksimum, je le koristno, če se zbira v kotlih pri normalnem pogonu odvišna para, da more v trenutkih

Delovanje Ruthsovega zbiralca, ki sestoji iz valjastega kotla z obokanim dnom in ki je do $\frac{1}{20}$ napolnjen z vodo, je v bistvu

SL 2

FOTOAMATER

Hans Windisch pravi:

»Fotografija sestoji iz napak, ki jih nisi napravil, in iz čednosti, ki si jih zraven pridobil.« Katere so glavne fotografske nečednosti?

Skopost, pozabljivost in nerednost!

Skopost je: če si kupiš drago kamero, a nobenega svetlomera; če kupuješ tvorivo po »ugodni« ceni in ne paziš na znamko; če imaš v temnici briljovko namesto preizkušene svetle svetilke; če štediš z razvijalcem in uporabljaš že izrabljen razvijalec; če ustaljuješ z izrabljenim ustaljevalcem; če štediš celo z vodo pri izpiranju!

Pozabljivost je: če filma pred novim posnetkom ne naviješ naprej; če pri uporabi filtra ne upoštevaš filterskega faktorja; če pri delu s kasetami ne izvlečeš porivača; če ne napneš že pred najugodnejšim trenutkom zaklopa.

Nered se očituje: če si v torbico za kamero ne prilepiš listka z najvažnejšimi podatki o ostrinski globini, ki jih potrebuješ za hitro streljanje; če je tvoja kamera prazna, tvoj objektiv zamazan; če vlačiš nepokrito kamero po sončnem žaru in pripeki; če ni vsaka posoda v tvoji temnici, posebno pa steklenica s kemikalijami opremljena z etiketo; če v temnici nimaš niti ure, niti brisače, niti toplomera; če greš s prsti in nohti po mokrih plasteh; če mažeš svoje kemikalije z drugimi kemikalijami, ki ne spadajo zraven; če prilepiš suhe negativne s potnimi prsti.

Izreži in si vtakni za klobuk. Teh stvari v svojo korist ne smeš delati!

Motne raztopine.

n. pr. koncentrirani razvijalci, se morajo pred uporabo »ubrisati«. To dosežemo na ta način, da jih precedimo ali pa da počakamo, da se same usedejo in jih potem čiste prelijemo v drugo posodo.

Prisušeni prah na plasti in drugo takšno nesnago, ki posebno pri velikih povečavah iz malih formatov zelo moti, odpravimo na ta način, da negativ v vodi namakamo kakšnih 10 minut in odbršemo potem nesnago in prah z vlažnim kosom vate — toda previdno.

Fotoklub Ljubljana: V torek predavanje inž. L. Micheliča o razločitvi tonov, v petek sestanek eksekutivne razstavnega odbora in večer kritike. Fotoklub Ptui: Danes, v ponedeljek, ob 20. v fizikalni dvorani realne gimnazije skioptično predavanje »Po slovenskih dobrih in viševah. Predava g. K. Kocjančič iz Ljubljane. Vabljeni člani in ostalo občinstvo.

»Der Perutz-Kreis« objavlja v svoji 3. letošnji številki med ostalim gradivom članek o »Zraku in daljavi« z dobrimi navodili za doseg srazne perspektive v fotografskih posnetkih. Številka uvaja novo rubriko »Z odprtimi očmi«, ki bo na podlagi vzornih posnetkov opozarjala na tehnične in kompozicijske vrednote v fotografiji. Stereoskopikom je namenjen članek »Prostorske slike z enoletno kamero«.

Popravek. V članku o pripravah za Občo razstavo fotografije in filma v zadnji številki se mora stavek v 2. stolpcu, 13. vrsta, glasiti sledeče: »... približno polovica porabe fotografskega materiala v Jugoslaviji gre na račun Slovenije...«. Tiskarski škrat je iz »fotografskega« napravil nesmisel »francoškega«.

zelo enostavno. Po umno sestavljenih cevni vodih pride vanj odvišana para s parnega kotla ter segreje vodo v njem. Pri tem se stvori v kotlu močan parni tlak, voda pa se segreje do vrelišča, ki je seve pri zvečanem pritisku zelo visoko. Ko zahtevajo generatorji več pare nego jo ima parni kotel, se pritisk v cevovodu zmanjša in voda v zbiralcu pričinja naglo izparivati.

Na slikah vidimo kje in kako se izdelujejo Ruthsovi kotli s površinami do 310 kvadratnih metrov. Pogled v dvorano za montažo (sl. 1), še bolj pa pogled na upogibni stroj (sl. 2), ki na zelo enostaven način upogne 30 milimetrov debelo ploščo v krog s premerom 5 metrov, nam spričuje, da se vrši v teh dvorinah pravicato delo orjakov. (tma)

ZGODOVINSKA GLOSA

Natančno pred 56 leti — 20. maja 1882 — je sklenila Italija tajno pogodbo z Nemčijo in Avstrijo, ker se ni mogla sprijazniti s francosko kolonialno politiko. Francozom naklonjena Cairolijeva vlada je morala odstopiti in trozevja je zagledala luč sveta.

Republikanska Francija je bila v monarhistični Evropi precej časa osamljena. Monarhistična diplomacija je prezirala meščanske politike. To stanje pa ni trajalo dolgo. Na vzhodu se je nenadno pojavil prijatelj.

Narajajoča moč Nemčije ni ugajala mlademu carju Aleksandru III., ki je že 1897 obiskal Pariz. Bile so velike vojaške parade. Slušale so se iskrene besede o prijateljstvu med Slovani in Francozi. Napredna republika in absolutistično carstvo sta se sporazumela. Iz simpatije obeh narodov? Morda. Na vsak način pa je imel tu glavno vlogo nemški »Drang nach Osten«, ki je istočasno ogrožal Francijo in Rusijo. Cesar Viljem je ob svojem obisku v Damasku (1898) izjavil, da je »prijatelj tri sto milijonov muslimanov«. Grozeče besede za Francijo, katere tradicionalni vpliv v državi sultana Abdul Hamida je počasi padel. In Rusija? Bismarck je sicer izjavil, da celo balkansko vprašanje ni vredno kosti enega samega nemškega grenadirja, toda kdo je verjel nje, govim tisedam?...

KOVANCI V ANGLIJI

Preglednik Kraljevske penezokovnice na Angleškem je v svojem poročilu izjavil, da je bilo lansko leto najplodnejše v zgodovini drobiža. Nakovali so nič manj ko 334.000.000 (tri sto štirinideset mil.) novcev. To število je edinstveno v zgodovini, prekaša za 35 milijonov enot oni rekord, ki je bil dosežen l. 1921. Poročilo opisuje znatno delo, ki ga je povzročil odstop kralja Edvarda VIII. in nastop kralja Jurija VI. Preko 200 žigov za pečate in medalje so morali zavreči in napraviti nove (k)

FILATELIJA

Iz naše filatelije

Filateliste opozarjamo, da se znamke za letalsko pošto ne smejo uporabljati na navadnih pošiljkah, ker mora potem prejemnik plačati kazenski porto.

Znamke za letalsko razstavo v Beogradu izidejo v soboto 28. maja. Serija bo imela 4 vrednote. Slika bo kazala nočni pogled s sejmšča na zemunski most in Beograd, v zraku pa bodo letala, osvetljena z žarometi. Nominala bo znašala 7.50 din, doplačilo pa 4 din. Naklada bo 200.000 serij. Vrednota po 1 din bo zelena, po 1.50 din rdeča, po 2 din višnjevo rdeča, po 3 din pa sinja. Znamke bodo v prometu do 28. avgusta. Zdi se nam, da je serija predraga, da bi bila vsa naklada razprodana. Sicer je pa uspeh v marsičem odvisen tudi od izdelave znamk.

Spet smo dobili dve novi dopisnici. Pod števil. 90 javljamo vijoličasto s sliko Karavank, kakor je bila na dopisnici števil. 87. Prva, ki smo jo dobili, ima žig »Trbovlje 1, 9. V. 1938. c. Druga nova dopisnica (števil. 91) ima sliko Sv. Janeza ob Bohinjskem jezeru. Dopisnica je v sivo vijoličasti barvi in je bila oddana prva v Ljubljani 1. 12. 1938. V. V celotnem kompleksu Slovenije manjka torej še troje novih slik.

Nove znamke po vsem svetu

ALEXANDRETTE: Politični spor za to malo ozemlje je dobil svoj odziv tudi v filateliji. Zanj so bile namreč izdane posebne znamke, in sicer zaenkrat sirijske s pretiskom »Sandjak d'Alexandrette«. Serija obsega naslednje vrednote: škrlatno po 0.10 piastra, oranžno po 0.20 p., vijoličasto po 0.50 p., rumeno rjavo po 1 p., vijoličasto po 2 p., zelenkasto po 3 p., oranžno po 4 p., zeleno črno po 6 p. in kostanjevo rjavo po 25 p. Od letalskih znamk so dobile pretisk naslednje: sepiasta po 0.50 p., rdeče rjava po 1 p., sinje zelena po 3 p., škrlatno rdeča po 5 p., zelenkasto sinja po 10 p., oranžno rumena po 15 p. in rjavo oranžna po 25 p. Portovne znamke so tele: po 0.50 p. škrlatna na rumenem papirju, po 1 p. višnjeva na rožastem papirju, po 2 p. črna na sinjem papirju, po 3 p. črna na rdečem papirju, po 5 p. črna na zelenem papirju in po 8 p. črna na sinjem papirju.

GIBRALTAR: Izšla je najvišja vrednota nove serije s sliko kralja Jurija VI. Znamka je oranžne barve in je njena nominala 1 funt.

FRANCIJA: Francija je spet izdala dobro, delno serijo znamk, katere prebitek pojde za podpiranje siromašnih intelektualcev, zlasti emigrantov. Na svetlo rdeči znamki po 30 + 10 centimov je slika Anatolia Francea, na zeleni po 35 + 10 c. Callot, na vijoličasti po 55 + 10 c. Berlioz, na višnjevkasti po 65 + 10 c. Victor Hugo, na rdeči po 1fr + 10 c. Rodin in na sinji po 1.75 fr + 25 c. Pasteur. Razen tega je izšla pred kratkim tudi sinja znamka po 1.75 fr. s sliko Versailleskega gradu.

ISLAND: O spominskih znamkah s sliko geizira smo zvedeli še to, da znaša pri nižjih dveh vrednotah po 15 in 20 aurarjev naklada 200.000 kosov, pri znamki za 35 aurarjev 350.000, pri znamki za 50 aurarjev pa 1.000.000 kosov.

KANADA: Kanadska poštna uprava javlja, da bo v juniju izdala novo serijo znamk s pokrajinskimi slikami. Razen tega izdeta prav kmalu nova znamka za letalsko pošto po 6 centov s pogledom na reko Mackenzie in ekspresna znamka za 2 c. s kanadskim grbom.

LIBANON: Za zdravniški kongres v Beirutu je izšla posebna spominska znamka po 20 piastrov.

PERAK: S sultanovo sliko je izšla rdeča in temno škrlatna znamka po 40 centov.

RUSIJA: Za proslavo 20letnice rdečeh armade so izšle posebne spominske znamke, in sicer rdeča in črna po 10 kopejk, rdeča in črna po 20 k., rdeča, sinja in črna po 30 k., rdeča, sinja in črna po 40 k., rdeča in črna po 50 k., rdeča in črna po 80 k. ter rdeča in črna po 1 rubelj. — S sliko kipa iz ruskega paviljona na lanski razstavi v Parizu je izšla posebna spominska znamka po 5 kopejk v karminski barvi.

ŠPANIJA: Izšli sta dve novi frankovni znamki, in sicer olivno zelena po 15 centimov in karminate po 40 c.

ŠVICA: Znamke s slikami palač Društva narodov in Mednarodnega urada dela so dobile zdaj še ustrezajoča pretiska za ti dve ustanovi. Tako ima Švica spet osem novih znamk.

VELIKONOCNI OTOKI: Nova pridobitev za filateliste! Čilska poštna uprava, ki je znana po svoji iznajdljivosti, kadar je treba ropati po žepih zbiralecev, je odkrila, da bi potrebovali od boga in ljudi zapuščenj Velikonočni otoki, ki so čilska last svoje posebne znamke. Zaenkrat je izšlo 11 raznih znamk od 5 centavov do 10 pesov.

Drobne zanimivosti

Francija bo opustila na svojih znamkah doseganji vzorec s simboliziranim mirom. Zato bodo pa imele nove znamke izboljšano sliko sejalke, delno pa Merkurjevo glavo.

Specialisti zbirajo z veliko vnemo pisma iz Avstrije, na katerih so hkratu nove nemške in stare avstrijske znamke. Na poštah se namreč prodajata obe vrsti znamk. Pač pa v Nemčiji ni na poštah bivših avstrijskih znamk in tam tudi nimajo frankaturne vrednosti.

Obe nakladi nemške znamke za spomin na priključitveni plebiscit se precej razlikujeta, čeprav sta obe izdelani po isti slici. Berlinska izdaja je nekoliko večja kakor dunajska, razlika pa je tudi v barvah. Berlinska izdaja je zelena kakor mah, dunajska pa rusko zelena. Glavni znak za razlikovanje pa je bakrorezecv znak »E. P.«, ki ga dobimo samo na dunajski izdaji, in sicer nad črko »D« v napisu »Deutsches Reich«.

Mednarodna razstava znamk v Rio de Janeiro bo od 22. do 30. oktobra.

KNJIŽNO NAZNANILO

Založba »Slovensko delo« bo izdala letos v avgustu največji povojni slovenski roman »Student Stefan«, ki ga je spisal tudi našim čitateljem znani leposlovec Rudolf Kresal.

Pisatelj je razdelil svoj roman v enajst poglavij, v katerih se je poglobil v notranje dogajanje mladih ljudi in v svet okoli njih. Student Stefan je podoba slovenskega bednega dijaka, ki se mora v majhnem svetu med majhnimi ljudmi toriti z lastnim idealizmom, s svojo čustvenostjo, ki ga dela šibkega, s svojim dnem, da ne omahne sredi ceste, in z dolžnostmi, ki naj mu odpro pot v svet. Vse njegovo junaštvo je to, da je pošten. On in tovariši doživljajo med knjigami in krutostjo dneva vso muko mlade ljubezni, iskanja in blodenj, polni miselnih spopadov v sebi in med seboj, nenehoma v sporu s časom, pa tudi lastno krvjo. Pisatelj je razgrnil v svojem delu vso krizo morale v vsej njeni neizprososti povojnega časa.

Roman bo obsegal nad 580 strani v vnanji opremi arh. N. Bežka. V subkripciji velja samo 144 din, pozneje bo znatno dražji. Naročila sprejema založba »Slovensko delo«, Ljubljana. Karlovška c. 18.

STO LET ANGLEŠKE KARIKATURE

V Parizu imajo po zaslugi društva »Art et Tourisme« razstavo, ki je pač ena izmed najboljših svoje vrste. Razstava obsega mojstrovine angleških karikaturistov v času od 1750 do 1850, torej od Hogartha, ki ga imenujejo »očeta angleške karikature«, do Johna Doylea, ki je tako rekoč ustvaril »moderno linijo«.

Razstavo so organizirali z namenom čim tesnejšega zblizanja kulturnih odnosov med Francijo in Anglijo. Ob duhovitih slikah se obiskovalec nehote zamisli na »stare dobre čase«. O ozkostranosti iz nesmiselnosti cenzure v teh starih časih smo slišali toliko, da smo kar presenečeni nad drznimi zamislimi tedanjih risarjev.

Cepprav je Francija klasična dežela svobode, vendar so bili Francozi nekoliko »užaljenici«, ko so videli n. pr. Gillrayeve napade na njih domovino v času velike revolucije in Napoleona. Njih »užaljenost« pa je kmalu izgubila, ko so videli poleg teh karikatur risbe proti angleškemu dvoru in angleški vladi.

V nasprotju z Gillrayem, ki je bil najdrznejši karikaturist, je bil njegov sodobnik Rowlandton najsposobnejši, kajti njegove risbe so v umetniškem oziru najboljše. Prav za prav sta imenovana prava začetnika angleške karikature, kajti Hogarth je bil predvsem risar komičnih tipov. Cepprav je na Angleškem karikatura zelo razvita, vendar ni domačega izvora. Prinesli so jo na Angleško holandski risarji, ki so našli tam nadarjene učence. Francija v tistih časih niti približno ni bila tako svobodoumna, kakor je danes: Daumier je moral nekoč zaradi svojih risb presedeti kar šest mesecev v ječi!

Znamenite so karikature obeh Cruikshankov (očeta in sina), ki sta bila izrastke tedanje mode. Obenem kažejo te slike prehod iz stare v novo angleško šolo, ki se — menda ne slučajno — začela z dobo železnice. Karikature niso več proizvodi umetnosti same in izraz radosti nad predmetom, ampak so že tendenciozne v dobrem smislu. Zato se je moral marsikateri karikaturist te dobe odpovedati svoji elavi, kajti njih risbe so bile preveč aktualne in jih danes ne razumemo. atp

IZ FILMSKEGA SVETA

ZA POPOLNOST BARVITEGA FILMA

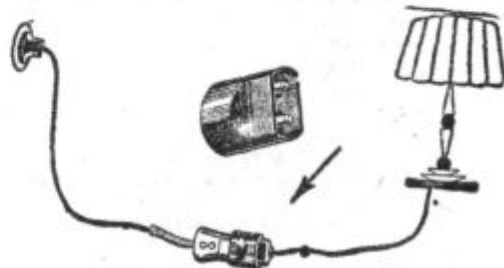
Dva naroda zlasti tekmujeta za barvni film, Nemci in Američani. Pri tem mislijo ne samo na posnemanje prirodnih odtenkov, ampak tudi na to, da barvasti film ne bo dražji od črno-belega. Skrčiti se morajo stroški za nabavo kinematografov šarastih projekcij na čim nižjo vsoto. Rajhovci se ustijo, da so izumili sredstvo, da bo njih barvni film štirikrat cenejši od ameriškega. Na drugi plati pa se Jenkičji ponašajo, da jim je uspeh zagotovljen.

Stavske pomote v članku »Veterinar« (Zis z dne 23. maja t. l. str. 331-2): V v. 6. odz. leve kol. na 331. str. beri: »v 12 knjigah« (ne: 12.), v v. 24. odz. leve kol. beri: »iz vetesina« (ne: veterina). v v. 25. desne kol. »kono-, kone-«, (ne: Konokone-), v v. 4. leve kol. na str. 332. beri: Fahnschmied (ne Fabneuschmied).

PRAKTIČNE NOVOTE

Stedenje z električnimi vrvicami

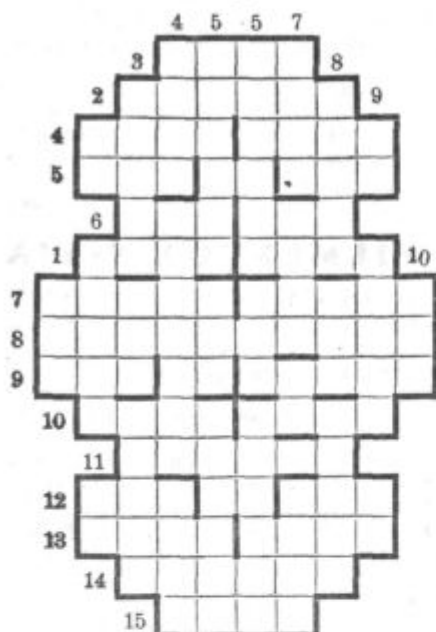
Vrvice električnih kurilnikov so bile doslej s svojimi velikimi vtikalnimi tulei uporabne samo za kurilne naprave z ustrezajo-

čim velikim premerom vtikal. Njih raba je bila zato omejena in baš vrvice za električne likalnike in kuhalnike je bilo mogoče uporabljati le za ta določeni namen. Z novim vmesnim vtikalom za te vrvice je mogoče sedaj vsako vrvico kurilne priprave zvezati z normalnim vtikalom in jo uporabiti kot podaljševalno vrvico za vse mogoče druge električne priprave. Z majhnim izdatkom za vmesno vtikalo si prihranimo torej stroške za nabavo posebnih podaljševalnih vrvic.

K R I Ž A N K A

Pinguis

Vodoravno: 1) obredni ogenj v juniju + vzhodnoslovansko »amen«, 2) stavna mera, vodna vaga (iz: libra-tehnica), 3) rimski bog boja, 4) otrok + ječa, tranča, zapor (istega izvora ko »vezati«), 5) Kl-klop ima eno, ti dve + kitajska mera za dolžino, tudi kom. znak za hitj + cilj v nogometu, 6) zdravo (lat.) + rusko ime trdega znaka, 7) žito drobnega zrnja + pisatelj Čmokavzarja in Ušperne (od »siv«), 8) sodobno gledanje v daljo, 9) kazalni prislov kraja + izraz v solmizaciji, tudi romanski ženski spolnik + zarjavel, 10) ital. lola (blato) v našem pravopisu + penivo vino (nem. iz franc. »sec«), 11) oskrbuje ceste, 12) mož ali žaba + kozji glas + arabsko pokrivalo, 13) hlap, sopara + sekirice, 14) od 1920 gl. m. Albanije, 15) narodni pevec pri škotih.

Navpik: 1) poštna kratica, 2) predlog + v tropski Ameriki rojen potomec romanskih vseljencev + nada, upanje, 3) farmacevt, lečnik, + star, stric (angleško, pogosto pri K. Mayu) + Socrates, prišedši s Prokrustove postelje, 4) podkupni-na + radost + grič, gorica, 5) žid. ime, kj spominja Kajnovga brata + moško obrazilo svojilno v ženskem spolu + gl. m. ital. kol. Eritreje, 6) pregled, smotra + angleški gospod ali naša papa + vršac Juljskih Alp, 7) stil + družba okoli mize +

najpogostejši glas v sanskrtu + osnovni položaj, zaloga, 8) port. otočje v Atlantiku + pot, cesta (romansko) + Kandija (po njej je nazvana kreda), 9) arabski člen + velika ptica, ki so jo zadnje čase ječi gojiti radi mesa v južni Rusiji + lat. kratica za »sveti« + povratni zaimek, 10) dovolj, zadosti (na beneški meji), tudi vojna v srbb. — Rešitve (ne na izrezkih!) je treba poslati najkasneje v enem tednu na uredništvo »Življenja in sveta«. Izžrebana bo ena nagrada v obliki slovenske knjige.

Z A B I S T R E G L A V E

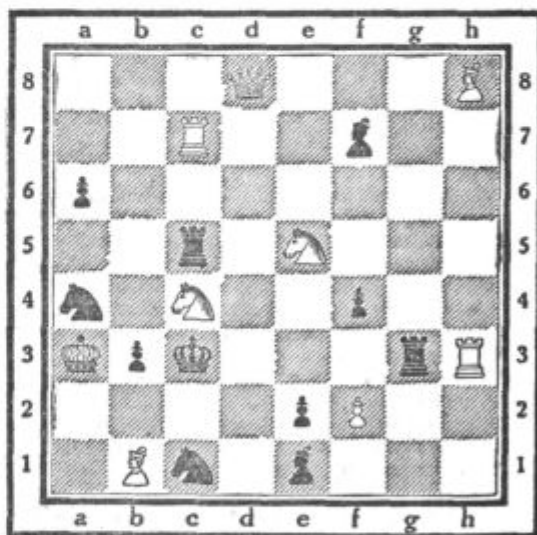
V nalogi »Diofantov nagrobni napis« objavljeni v predzadnji številki, se je vrnila napaka. 5. vretica se mora glasiti »Po nadaljnji sedmini mu je...«. ne pa »V sedmini mu je...«. Rešitve, objavljene v zadnji številki, so pravilne, dobiš jih pa z enostavno enačbo z eno neznanko.

PROBLEM 241

Pavel Keres

L. 1935 odlikovano s prvo nagrado

Mat v dveh potezah.

Rešitev problema 240

1. Da7—a5 (grozi: 2. Sc3—a2) Ld5—a2 (a)
2. Da5—g5+! D×D 3. S×a2 mat 1... Kc1—d2 (b) 2. Sc3—d1 (ali d5) + poleg 3. Ld2 mat.